

EDUKAS KOHANEMINE MUUTUSTEGA RAHVASTIKUS

OLULISE MÕJUGA GLOBAALSED TRENDID

Ränne ja linnastumine kasvab

Tehnoloogia muutub järjest kiiremini

Maailma rahvastik kasvab ja vananeb

ARENGUD EESTIS

Sündimus on alla taastetaseme

Tööealine elanikkond väheneb

Eakate osakaal ühiskonnas kasvab, tööealise elanikkonna koormus suureneb

ARENGUVAJADUS

EDUKAS KOHANEMINE MUUTUSTEGA RAHVASTIKUS

- Võimestada eakamat elanikkonda elukestva õppe (nt eakate ülikoolid) ja ühiskondlikesse tegevustesse kaasamisega
- Stabiilset ja toetavat keskkonda pakkuvat perepoliitikat
- Rakendada efektiivset tööturupoliitikat
- Soodustada ELis inimeste piiriülest liikuvust, kõrvaldades administratiivsed takistused ja tagades sotsiaalsed garantiid (nt tervisekindlustus, pensionid jne)
- Muuta inimeste väärtushinnanguid
- Kaasata rohkem kodanikuühiskonda ja juurutada kogukondlikku tugisüsteemi
- Viia ellu efektiivset regionaalpoliitikat
- Rakendada lõimivat ja tarka rändepoliitikat
- Juurutada tehnoloogilisi lahendusi

KUI EI TEGELE, SIIS

Riigi võime kvaliteetseid teenuseid pakkuda väheneb

Suureneb nõudlus tervishoiu- ja sotsiaalteenuste järele

Suureneb eakate pereliikmetega seonduv hoolduskoormus

Väheneb ettevõtjate konkurentsivõime

Väheneb avalike teenuste korraldamise suutlikkus

EDUKAS KOHANEMINE MUUTUSTEGA RAHVASTIKUS

1. Olulise mõjuga globaalsed trendid

- **Tehnoloogia muutub järjest kiiremini.** Tehnoloogia kiire areng aitab toime tulla väheneva tööjõuga, võimaldades osaliselt tööprotsesse automatiseerida. Arengud personaalmehaanika ja biotehnoloogias võimaldavad pikendada inimeste eluiga ning säilitada nende tervist.
- **Ränne ja linnastumine kasvab.** Euroopa seisab lähikümnenditel silmitsi ulatuslike rändevoogudega ebastabiilsest lähipiirkonnast, samuti süveneb tööränne. Kasvav rändetrend ja sellega kaasnev multikultuursus toob kaasa vajaduse ühiskonna paremaks lõimimiseks ning mõjutab eesti keelt ja kultuuri.
- **Maailma rahvastik kasvab ja vananeb.** Maailma rahvastiku arv kasvab aastaks 2035 8,8 miljardini, samal ajal Euroopa Liidus ja Eestis rahvastik kahaneb ja vananeb. See mõjutab otseselt Eesti majanduse konkurentsivõimet ja riigi haldussuutlikkust.

2. Peamised arengud Eestis

- **Eakate osakaal ühiskonnas kasvab, tööealise elanikkonna koormus suureneb**

2019. aasta 1. jaanuaril oli Eesti rahvaarv 1 323 820 inimest. Statistikaameti prognoosi kohaselt väheneb Eesti rahvaarv 2035. aastaks ligikaudu 1,2 miljonini ning 2060. aastal 1,1 miljonini. Eesti ühiskonda iseloomustab eakate inimeste osakaalu suur tõus – aastaks 2035 prognoositakse, et **iga neljas inimene (25%) on Eestis vanem kui 65 eluaastat** ning aastal 2060 tõuseb vastav osakaal 30%-ni. See toob vähenevale tööealisele elanikkonnale kaasa märkimisväärse koormuse. Kui viimasel 20 aastal on olnud keskmiselt üle kahe töötaja ühe vanaduspensionäri kohta, siis aastaks 2060 langeb see alla 1,3 töötaja vanaduspensionäri kohta.

- **Tööealine elanikkond väheneb**

2018. aasta 1. jaanuari seisuga oli tööealise elanikkonna (20–64aastased) hulk 785 352 inimest. Rahvastikuprognooside kohaselt **kahaneb tööealiste inimeste arv** aastaks 2035 umbes 687 000 inimeseni ehk ligi 100 000 inimese võrra juhul, kui rändevood on tasakaalus (sh hõivatute arv u 559 000 inimeseni). Kui sisseränne ületab väljarännet (igal aastal kuni +2200 inimest), siis väheneks aastaks 2035 Eesti tööealine elanikkond u 76 000 inimese võrra.

^a 2018. aastal oli esialgsetel andmetel **positiivne rändesaldo +6090 inimest**, kuid suure tõenäosusega see väljarände arvude täpsemal selgumisel (mai 2019) mõnevõrra väheneb.

- **Sündimus on alla taastetaseme**

Viimase kümne aastaga on summaarne sündimuskordaja langenud 1,59-ni (2017) ning iive on negatiivne (2018. aastal -1400 inimest). Sündide arvu mõjutavad eelseisval 15–20 aastal nii sünnitusea jätkuv tõus kui ka pereloomeeas rahvastiku vähenemine. Naiste keskmine vanus lapse sünnil ületas 2016. aastal esimest korda 30. eluaasta piiri ning jätkas kasvu 2017. aastal (30,38 aastat). Rahvastikuprognoosi kohaselt langeb aastaks 2035 alla 14-aastaste laste osakaal 14,6%-ni (2018. aastal 16,3%).

3. Arenguvajadus

Kohaneda rahvastiku muutustega, võimestades ühiskonna liikmeid, tagades piisava hulga töökäsi ning väärtustades eesti keele ja kultuuri säilimist.

Eesti tuleviku üks peamisi ülesandeid on kohanemine märkimisväärsete demograafiliste muutustega. Ülalpeetavate arv 100 tööealise elaniku kohta lähikümnenditel suureneb ning see seab praeguse tervise- ja sotsiaalkindlustussüsteemi ning teenuste/toetuste jätkusuutlikkuse

suure surve alla. Rahvaarvu vähenemine ja elanikkonna vananemine mõjutavad otseselt Eesti majanduse konkurentsivõimet ning riigi haldussuutlikkust. Väheneva tööjõuga seisavad praegu silmitsi nii erasektori eri harud (nt tootmine) kui ka avalik sektor (nt haridus- ja tervishoiusüsteem, sotsiaalhoolekanne, siseturvalisus).

Eakate osatähtsuse kasvamisel on oluline järjest suuremat tähelepanu pöörata **eakama elanikkonna võimestamisele** (nt eakate ülikoolid, eakate klubid, elukestva õppe meetmed). Eakate küpsuse ja elukogemuse väärtustamist toetab **eakate suurem ja teadlikum kaasamine näiteks vabatahtlikku töösse ning kogukonna tegemistesse**. Eri paindlike lahenduste kaasabil saab riik soodustada ka eakamate inimeste tööelus jätkamist pensionieas, kui eakal on selleks soovi.

Laste osakaal rahvastikus väheneb. Rahvastikutaaste seisukohast ei ole määravat tähtsust mitte iga-aastasel sündide arvul, vaid sünnitusea lõpuks saadud keskmisel laste arvul naise kohta. Seetõttu on oluline rakendada eelkõige neid **perepoliitilisi meetmeid**, mis soodustavad mitmenda lapse perekonda sündimist. Sünnimuse soodustamisele lisaks on oluline tegeleda endiselt ka pereelu toetavate tugiteenuste arendamisega (nt lastehoid), töö- ja pereelu ühitamisega ja vanemluse edendamisega.

Tööealise elanikkonna märkimisväärse vähenemise tõttu on vaja fookuses hoida nende ühiskonnarühmade tööturule aitamist, kes praegu on **töötud või mitteaktiivsed** (nt töövõimekaotusega ja terviseprobleemidega inimesed, NEET-noored, erivajadusega inimesed, hoolduskoormusega kaetud inimesed). Kuigi töötuse tase (sh pikaajalise töötuse) on praegu madal (2017. aastal 5,8%), tuleneb see suuresti majanduse heast seisust, mis maskeerib **tööturu struktuurseid probleeme**. OECD hinnangul on loomuliku töötuse määr Eestis tegelikult 7,3%. Regioniti eristub selgelt Ida-Viru maakond, kus töötuse määr on üle kahe korra suurem (2017. a 12,8%) Eesti keskmisest.

Eesti tööjõu pakkumise pikaajalises vaates^b on esile toodud, et **tööga hõivatute arvu vähenemist aastaks 2035 on võimalik pehmenendada** tööikka jõudvate noorte parema haridustaseme, pensioniea edasise tõusu ja mitte-eestlaste ja eestlaste hõivetaseme ühtlustamise abil. Nende kolme teguri edukas koosmõju aitaks hõivatute arvu vähenemist leevendada hinnanguliselt kuni 43 000 lisatöökäe abil, mis pehmendaks Eesti demograafilistest muudatustest tingitud tööjõuressursi piiratust suurel määral.

Seetõttu on suur tähtsus **muukeelse elanikkonna edukal lõimumisel** ning sihipärastel tegevustel nende probleemide kõrvaldamiseks, mis takistavad mitte-eestlastel tööturul osalemist (nt eesti keele ebapiisav valdamine, väiksem osalus elukestvas õppes ja enese täiendamises, regionaalsed probleemid). Vaja on parandada ka inimeste (eriti kesk- ja vanemaealiste meeste) **tervise seisundit**, mis aitab vähendada enneaegset haigestumist ja suremist, töövõimekaotust ja sellega seonduvat töötuseriski.

Eesti seisab olulise arutelu ja valiku ees, kas, mil määral ja millistes valdkondades kaasata piisavate töökatte tagamiseks ka **välistöõjõudu**. Juhul kui välistöõjõu sisserännet soodustada, tuleb seda rakendada **targa ja lõimiva rändepoliitika kaasabil**, mis hõlmab lisaks välistöõjõu ja välialentide kaasamisele ka väljarännanud eestlaste tagasipöördumise edendamist.

Tehnoloogia areng ja ärimudelite muutumine võimaldavad enda kasuks pöörata eri **digitaalsed lahendused ja uued tööhõivevõimalused** (nt kaugtöö, virtuaalsed meeskonnad, väliseestlaste kaasamine virtuaalsel teel, diginomaadlus). Digitaalsete lahenduste jõulisem kasutamine aitab tööhõivet edendada ka maal ja kaasata tööturule rohkem erivajadustega inimesi.

Eesti riigi põhiseaduslik eesmärk on tagada **eesti keele ja kultuuri säilimine** läbi aegade. Eesti ühiskond muutub järjest mitmekultuurilisemaks (nt rahvusvahelised õppijad, välistöõjõud, ingliskeelse meedia levik), mõjutades sellega nii Eesti keele- kui ka kultuuriruumi, süvenenud on inglise keele pealetung. Oluline on keskenduda **eesti keele ja kultuuri jätkusuutlikkuse**

tagamisele, saavutades dünaamilise tasakaalu maailmakultuuriga. Oluline on säilitada eesti keele piisav maht nii kõrghariduses kui ka teaduskeelena.

Muutuste elluviimiseks on vajalikud järgnevad tegevused:

- Võimestada eakamat elanikkonda elukestva õppe (nt eakate ülikoolid) ja ühiskondlikesse tegevustesse kaasamisega
- Stabiilset ja toetavat keskkonda pakkuvat perepoliitikat
- Rakendada efektiivset tööturupoliitikat
- Soodustada ELis inimeste piiriülest liikuvust, kõrvaldades administratiivsed takistused ja tagades sotsiaalsed garantiid (nt tervisekindlustus, pensionid)
- Muuta inimeste väärtushinnanguid
- Kaasata rohkem kodanikuühiskonda ja juurutada kogukondlikku tugisüsteemi
- Viia ellu efektiivset regionaalpoliitikat
- Rakendada lõimivat ja tarka rändepoliitikat
- Juurutada tehnoloogilisi lahendusi
- Säilitada eesti keel ja kultuur

---

4. Võimalikud tagajärjed, kui arenguvajadusega ei tegeleta

- Inimesed ei saa ootustele vastavaid teenuseid/hüvesid, kuna riigi maksutulu ja võime kvaliteetseid teenuseid pakkuda väheneb
- Suureneb nõudlus täiendavate tervishoiu- ja sotsiaalteenuste järele
- Suureneb eakate pereliikmetega seonduv hoolduskoormus
- Vähem töökäsi mõjutab ettevõtjate konkurentsivõimet ning ettevõtluskeskkonna atraktiivsust
- Vähem töökäsi mõjutab avalike teenuste korraldamise suutlikkust (nt tööjõupuudus hariduses, tervishoius, sotsiaalhoolekandes, siseturvalisuses)

---

5. Eduvõimalus

Ühiskonna vananemine nii Eestis kui ka Euroopas suurendab nõudlust vanemaealistele mõeldud eri toodete ja teenuste järele. See loob Eestile võimaluse **soodustada „hõbemajanduse“ arengut** ehk eakale tarbijale (60 ja vanemad) mõeldud heaolu- ja tervisteenuseid/tooteid, mida tarbitakse oma raha eest. Kuigi ekspertide hinnangul ei ole praeguses Eestis „hõbemajanduse“ sihtrühmal rahalisi võimalusi „hõbemajanduse“ teenusturu elavdamiseks ning inimesed ei ole harjunud oma sotsiaalteenuste eest ise maksta, peitub „hõbemajanduse“ valdkonnas siiski oluline võimalus pakkuda välisriikide eakatele mõeldud teenuseid^c.

---

^a A. Puur, R. Eamets, M. Piirits, M. Klesment, „Integreeritud rahvastiku- ja hõiveprognoos: Eesti valikud aastani 2100“ (2018)

^b A. Puur, R. Eamets, M. Piirits, M. Klesment, „Integreeritud rahvastiku- ja hõiveprognoos: Eesti valikud aastani 2100“ (2018)

^c Arengufond, Väliskeskond 2020, olulised trendid ja nende tähendus Eestile. (2012)